

ԷՐԻԽ ՄԱՐԻԱ ԲԵՆՑԱՐԿ
ERICH MARIA REMARQUE

ՀԱՂԹՎԱՆ ԿԱՄԱՐ

ARC DE TRIOMPHE

Գերմաներինից բարգևածեց Վահանի Բաղմանյան
Die Übersetzung aus dem Deutschen von Vanuhi Bachmanyan

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՐԵՄ 2018

XX դարի ամենաշատ կարուացիոն գրողներից մեկը՝ Հրիփս Անդրիա Ռեմարկը՝ ծնված 1898-ին, 1916-ին մեկնում է Ազրամբրան ռազմաճակար, հեզոյ աշխազուն որպես ուսուցիչ, առնդրական, Բևեռինամ որպես խմբագիր: 1933 թ. Բևեռին համարաւան հրապարակավ այրում է նրա ստուգին կրկո վեպերը՝ «Ազրամբրան ռազմաճակարում անպոտինի է» և «Ներստարձ»:

Իր «Հաղթական կամաց» վեպով Է. Ռ. Ռեմարկը վերաբառում է առաջին զրբքի («Ազրամբրան ռազմաճակարում անպոտինի է») թևանային: Պատմում է ահաբեկչության թահաճացքներից ու անհերք պատիւազմի հերթակներից ցատացող մարդկանց մասին:

Գործոդույրութենոր տեղի են ունենում Ֆարիզում, 1938-1939 թթ.: «Հաղթական կամաց»-ից ոչ հեռու՝ մի հոդանուցում ասորում է վերանասնացի թօնիկ Լյուդվիգ Ֆրեզենբուրգը՝ Առաջին աշխարհամարտի վեցերան: 1933 թ. իր երկու ընթերներին օգնելով փախչել՝ հայրավում է գնարապոյի ուշացուցան վեճուրունում: Հետո «Մասիկ» անունով նա արդև Ֆարիզում է, որպես մասօրինական փախազուկան: Ծանուագիւղության ու երկու կամաց համելեա միուր կողքին նրա կյանքում խիստ եշանակավի դեր ունեցել գլաւասարոյի ներկացացուցիչ Հասկելի համելեա վրեժիմադրության բառն զգացումը:

Դեպու կան մի քանի ուշագրագ պատկերներ, որոնք բարբեր դրանութենուով ի հայք են գալիս մենք վեպի սկզբում, մենք վերջում: Հապելաւշական է, դիցուք, զինադադարի պատկերը: «Ասի սկզբուն էլցողին» հրապարակն է: Ամառամած կրկինք, լուսարձակների փայտա շողեր, որ հնամաշ, բրրբած դրոշի արմենները ներում իրն ամաքերին, զինադադարի նախախմբի մայմ, անհարակ ձայն: Ոչ որ չէր երգում: Լուս էին մարդիկ:

–Զինադադար, – ասաց Ռամիկի կողքին կանգնած մի կին, –
ամեսին վերջին մարզությունը ընկած։ Հերթ գորայինս է։ Զինադադար...
Տեսնես՝ Է՞ ինչեր են սպասվում...

Զինադադարի պարզեցը կա ևս վեսպի վերջում, որ հերոսի
խոսքերի համապատասխան է՝ որպես կրաքի հարածունաբարուն վկացործուն։
Հայրս վերջին կռվությունը։ Պապս՝ 1871-ին։ Վաղին էլ ես
ևս գնում։ Միշտ նոյնն է։ Արդեն մի քանի հարյուր տարի է՝ նոցն
բանն ենք անում։ Բայց զա ոյինչ չի փոխում, պեզը է նորից գնաւաք։

Եղանգում, ինչպիս Է. Մ. Ոնճարկն է ասում, շաբ քիչ բան կա,
որ կրկար է կարևորվում։ Է. Մ. Ոնճարկի գործերը հենց այդ քիչ
բաներից են, որ դարձնար կարևորվում ու ըստ արժանվոյն են
գնահատվում ընթացողութերի կողմից։

Վեզր երկու էկրանավորում է ուսեցել՝ մեկը՝ 1948-ին, մյուսը՝
1985-ին։

1

Կինը շեղակի գնում էր դեպի Ռավիկը: Բայցում էր արագ, բայց արտառոց վարանուտ: Ռավիկը նրան նկատեց միայն այն պահին, երբ նա համարդա իր կողքին էր: Դուրս ցցված այսուկերեր, հետո-հետո աչքեր, գունատ դեմք: Հայացքը պատճառ էլ ու դիմակալորված: Տպավորություն էր, ասես դեմքը փովել էր, և աչքերը լսպությունների լոյթի տակ այնպիսի դատարկություն էին արտահայտում, որ Ռավիկն ակամա լարնց ուշադրությունը:

Կինն այնքան թափով անցավ Ռավիկի կողքով, որ քիչ մտաց՝ բախվելու նրան: Նա ձեռքը մեկնեց ու բռնեց կնոջ թևը: Հաջողող ակնքարթին կինը ճոճվեց և կրնկներ, եթե Ռավիկը չպահելու նրան:

Ռավիկն ամուր բռնել էր նրա թևը:

-Ո՞ւր եք գնում,- հարցրեց նա:

Կինն ոշադիր նրան նայեց:

-Բաց բռնեք ինձ,- շնչաց նա:

Ռավիկը ոչինչ չառաց: Թևն էլ չբռնեց:

-Բաց բռնեք ինձ: Ամ ինչ բան է,- շորթերը հազիվ շարժեցին՝ առաց կինը:

Ռավիկին թվաց՝ կինն ընդհանրապես իրեն չի տեսնում: Նրա հայացքը ծակում-անցնում էր իր միջով ու տարրալուծվում ինչ-որ տեղ՝ դատարկ գիշերվա մեջ: Միայն մի բան կար, որը նրան հետ էր պահում, և որի դեմ նա մի ասելիք ուներ՝ «Բաց բռնեք ինձ»:

Ռավիկն անմիջապես հասկացավ, որ նա պոռնիկ չէ: Անգամ հարրած չէր: Արդեն առաջվա պիս ամուր չէր բռնել նրա թևը: Եթե նա ուզեր, կարող էր թևը հեշտությամբ ազատել:

Բայց նու դա չէր էլ նկատել: Ռավիկը մի պահ սպասեց:

-Բայց իսկապես, որ եք շտաբում գիշերվա այս ժամին, մենակ, Փարիզում...,- հանգիստ կրկնեց իր խորցն ու քաց թռղեց նրա թեր:

Կինը լոեց: Սակայն մնաց կանգնած: Այնպիսի տպավորություն էր, ասես, եթե նրան կանգնեցրիր, այլև չի կարող շարունակել ձանապարիք:

Ռավիկը հենվեց կամրջի ճաղաշարին: Ձեռքերի տակ զգում էր խոնավ, ծակուսկեն քարը:

-Գուցե այնուե՞լ,- զվարով ցոյց տվեց ներքի, որտեղ Սենը՝ գորշ մշուշում հոսող իր փայով, դեպի Ալմա կամրջի ստվերներն էր շտապում:

Կինը չպատասխանեց:
-Դրա համար շատ վաղ է,- ասաց Ռավիկը,- շատ վաղ և շատ ցուրտ. նոյեմբերն է:

Նա մի տուփ ծխախտու հանեց ու գրաբանում փնտրեց լուցկու տուփը: Փոքրիկ տուփում լուցկու երկու հատիկ էր միան մնացել, և նա զգուշությամբ կոսավ, որ գետից փշող թերեւ քամուց ձեռքերով պաշտպանի բոցը:

-Ինձ էլ մի ծխախտու տվեք,- ասաց կինը մարած ձայնով:
Ռավիկն ուղղվեց ու տուփը ցոյց տվեց նրան:

-Այժմիական է: Վարձու գիտուժի ու թութուն: Հայամարար թունդ կիհնի Ձեզ համար: Բայց որիշը չունեմ:

Կինը թափ տվեց զրոխն ու վերցրեց մեկը: Ռավիկը վագող լուցկին մոտեցրեց նրան: Շխտու էր արագ՝ ծովոր խոր ներս բաշելով: Ռավիկը լուցկին նետեց ճաղաշարից այն կողմ: Ընկնոր աստղի պես այն պսպղաց խավարում ու համազալ միայն, երբ հանդիպեց ջրին:

Կամրջով մի տարի էր դանդաղ մոտենում: Վարորդը կանգնեցրեց մեքենան: Նայեց նրանց, մի պահ սպասեց, հետո նորից գազ տվեց ու շարունակեց ձանապարիք «Գեորգե Հնագերորդ» մեք, քաց, փայլուն պողոտայով:

Ռավիկը հանկարծ զգաց, որ հոգնած է: Ողջ օրը տքնա-

ջան աշխատող էր և չէր կարողացել քննել: Դրա համար էլ տնից դուրս էր ենթա, որ մի բան խմի: Իսկ հիմա՝ գիշերվա այդ խոնավ սատության մեջ, հոգնությունը ծանր պարկի այս միանգամից ընկավ գլխին:

Նայեց կնոջը: Լավ, ինչի համար էր նրան կանգնեցրել: Մի բան պատահել էր այդ կնոջը, դա պարզ էր: Բայց իր ինչ գործն էր, ի վերջո, ինքը շատ կմասնց էր հանդիպել, որոնց նոյնական ինչ-որ բան էր պատահել, հատկապես՝ գիշերները, հատկապես՝ Փարիզում, ու իր համար արդեն միննույն էր, ու միակ բանը, որ ուզում էր, մի բանի ժամ քննելն էր:

-Գնացեմ տուն,- ասաց նա,- այս ժամին ինչ եր փողոքում փողոցում, միայն անախորժությունների կարող եք հանդիպել:

Նա բարձրացրեց վերաբերուի օձիքն ու պատրաստվեց հեռանալ: Կինը նայեց նրան այնպես, ասես չէր հասկանում:

-Տոնն,- կրկնեց նա:

Ուսպիկը թորակեց ուսերը.

-Տոն, բնակարան, հյուրանոց, անվանեմ՝ ինչպես կուգեք: Ինչ-որ տեղ: Ձեր ուզում, չէ, ոստիկանների ձեռքն ընկնել:

-Հյուրանոց... Աստված իմ,- բացականչեց կինը:

Ուսպիկը մասց կանգնած: «Եյ մեկը, որ չգիտի՞՝ որ գնայ»,՝ մոռածեց նա: Պեսք է ավելի շուտ գլխի ընկած լիներ: Միշտ նոյն պատությունն է: Գիշերները չգիտեն՝ որ գնալ, իսկ առավոտյան, դեռ աշքը չքացած, չքանում են: Արդեն գիտեն՝ որը գնա: Խավարի այդ ծանոթ, էժան հոսահատությունը, որը խավարի հետ գայիս ու նրա հետ էլ չքանում է: Ուսպիկը ծխախոտը մի կողմ նետեց: Ասես նողկանիք աստիճան լսվ չգիտեր դա:

-Եկեք գնանք մի տեղ՝ շնախս խմելու,- ասաց:

Դա ամենահեշտ բանն էր: Կարող էր վճարել ու հեռանալ, իսկ կինն այդ ընթացքում կիասկանար անելիքը:

Կինը մի անվտան շարժում արեց ու սայշաքեց: Ուսպիկը բռնեց նրա թեր:

դրանց լուս թօնությունը: Շուրջը ողոք հածող կյանքի տափակություն, կաղապարված տվյալույթներ: Միր ծովի ծաղկուն ափեր, բայց ով էլ լինե՞ս՝ պուռ, կոսաստված, թէ հիմարի մեկը, մի քանի ժամը մեկ պետք է իշխես երկնքիցդ, որ միզես: Դրանից չես կարող խուսափել: Բնուքան ծաղրի է: Այդ ռոմանտիկ ծիսածանը, որ ձգվում է գեղձերի ոնֆլեքսների և մարտողական օրգանների միջև: Օրգաններ, որ դիվային հիացմնաբ են պատճառում, միաժամանակ՝ արտազատում: Ուավիկը կոշիկները մի կողմ նետեց: Հանվետո գգվելի սովորույք: Խոնխով դրանից չես կարող խուսափել: Միայն մենակ ապրողը դա կհասկանա: Խնչոր անիծյալ հնագանդություն լսիում է քնազ: Հաճախ է քնել հագուստով, որ չենթարկվի նրան, բայց դա երկար չի տևել: Տեր կարողանում խուսափել դրանից:

Միացեց ցնցուղը: Սառը ցուրը սահեց մարմինն ի վար: Խորը շոնչ բաշեց ու սրբվեց: Խանրութերի սկովանք՝ ջրի, շնչառության, երեկոյան ամձրին: Դարձալ միանակ մարդը դա կարող է հասկանալ: Քեզնից շնորհակալ սեփական մաշկ: Միր երակներում թշրի սողացող արյուն: Պառկեիր մի մարզագետնում: Կեշիներ: Անսասյին մերմակ ամպեր: Երիտասարդության երկիրը: Որտեղ մնացին տրոի արկածները: Խոշտանգվեցին կենցաղի ժաման արկածներից:

Վերադարձավ մենակ: Կինը կծկվել էր բազմոցի մի անկունում՝ վերմակով ոսրից գլուխ փաթաթված:

-Ցնիրս է,- հարցրեց:

Նա օրորեց գլուխը:

-Վախենում եք:

Գլուռվ արեց:

-Խնձնից:

-Ո՞չ:

-Դրսից:

-Այն:

Ուավիկը փակեց պատուհանը:

-Ծնորհակալություն,- ասաց կինը:

Ուավիկը նայեց կնոջ ծոճրակին: Ուսերին: Շնչում է: Փոքրինչ օտար կրաք է, բայց դե, կրաք է: Թերմություն: Ոչ մի անզգայացած մարմին: Ռոդիշ ինչ կարող ես տալ դիմացինդ՝ բացի մի փոքր ցերմությունից: Բնչը կարող է դրանից ավելին լինել:

Կինը տեղից շարժվեց: Դողում էր: Նայեց Ռավիկին: Ռավիկը զգաց՝ ինչպես ալիքը նահանջեց: Խոր, անկշխ սառնություն տիրեց: Լարում անցավ: Ամեն ինչ արդեն շատ պարզ էր: Այնպիսի տպավորություն էր, թե գիշերի որիշ մոլորակի վրա է անցկացրել ու նոր է վերապատճեւմ: Ամեն ինչ միանգամից պարզ դարձավ՝ առավոտը, կինը: Այևս մտածելու բան չկար:

-Արի,- ասաց Ռավիկը:

Կինը նայեց նրան:

-Արի,- անհամեր կրկնեց նա:

3

Ռավիկն արթնացավ: Նրան թվաց՝ ինչ-որ մեկն իրեն է նայում: Կինը արդեն հագած-կսպած նստած էր բազմոցին: Բայց չէ նայում իրեն: Նայում էր պատուհանից: Ռավիկը սպասեց, պեսոք է որ մորերով շատ հեռու գնացած լինի: Ռավիկն անհարմար էր զգում, որ նա դեռ այդտեղ էր: Մորդկանց տանել չէր կարողանում առավուղուսն:

Մոտածեց բնած ձևանալ, բայց խանգարեց այս միտքը, որ կինը կարող է իրեն նայել: Որոշեց արագ այդ ամենի վերջը տայ: Եթե փողի էր սպասում, դա ամենահեշտ լուծվող հարց է: Հակառակ դեսպում էլ հեշտ կլինի: Պառկած տեղից վեր կացավ:

-Վաղմաց եք արթուն:

Կինն այցալեց:

-Այևս չէի կարող բնել: Ցավում եմ, եթե արթնացրի Ձեզ: